

LBRIS

We know
books

GABRIEL LIICEANU

EXITUS

HUMANITAS

BUCUREȘTI

*Cuprins**Scurt cuvânt înainte*

7

Sfârșitul lui Noica

11

Absența lui Horia Bernea

25

Moartea lui Cioran

39

Monica Lovinescu în căutarea mamei

53

Sfârșitul lui Noica

În dimineața zilei de 25 noiembrie 1987, în camera sa de la Păltiniș, Noica s-a trezit dis-de-dimineață părându-i-se că un șoarece umblă prin cameră. S-a dat jos din pat fără să aprindă lumina, amețit încă de somn, s-a împiedicat de marginea covorului și a căzut. Turul Păltinișului, făcut zilnic cu pas întins vreme de zece ani, nu și-a spus cuvântul. În pirueta involuntară a căderii, oasele șoldului au cedat. („Totul se va termina, Gabi, când nu voi mai putea să-mi fac plimbarrea. Punctul meu forte sunt picioarele, nu capul, și credința mea este că orice filozof adevărat gândește mai întâi cu picioarele.“) A rămas întins pe podea câteva ore bune, până când a sosit Andrei Cornea, aflat anume la Păltiniș

pentru a petrece câteva zile în preajma lui Noica. După-amiază o ambulanță din Sibiu l-a transportat la spitalul județean, unde a fost internat în salonul 13 la secția de ortopedie a doctorului Marin.

A existat șoarecele cu adevărat? Sau el nu fusese decât o fantasmă care, nu se știe de ce, începuse să-l hărțuiască pe Noica de la o vreme încoace? Cert este că a doua zi, joi, odată ajuns la Sibiu către ora 6 seara, am aflat de la doctor că încercase din nou, cu o oră în urmă, să coboare din pat pentru „a căuta șoricelul“. Când am intrat în salon, împreună cu Relu Cioran, după ce ne-a îmbrățișat și, cu un aer jucăuș, și-a cerut scuze pentru ce se întâmplase, ca și cum ar fi făcut o șotie, s-a grăbit să ne informeze despre prezența ocultă („sub pat“) a ubicuului animal. În mod cu totul inexplicabil, șoricelul îl însoțise în coborârea lui spre Sibiu, pentru a reapărea în camera de spital. Mi-am adus atunci aminte cum, cu câteva luni în urmă, în ultimul meu sejur pălțișean, într-una din serile noastre comune, m-a întrebat dacă știu povestea cu personajul care, trezit de un ronțait, se scoală în miezul nopții și începe să scotocească prin ungherele camerei.

„Ei bine, până la urmă a descoperit ce era: îl rodea conștiința.“ Și, încântat de anecdota lui, Noica răsese cu poftă. N-am dat vorbelor de atunci nici o importanță și chiar țin minte cât de mult m-a mirat bucuria suspectă cu care Noica savura infantilismul poantei.

Șoarecele acesta, care venea să încheie un destin, ieșise oare, ca șoarece al morții *sale*, dintr-un ungher al camerei păltinișene sau din încăperile infinite ale conștiinței, din care Noica încerca acum să-l expulzeze, refuzând să accepte că tocmai lui, lui Noica, i s-ar fi putut întâmpla să intre în spațiul propriei sale anecdote și să ajungă – ce rușine ar fi fost asta pentru un filozof! – să-l roadă conștiința?

Dar în fond, de ce era o rușine pentru un filozof – și încă cea mai mare rușine – să te roadă conștiința? „Să nu lași, dragul meu, niciodată trecutul să vină peste tine. Pentru că el nu vine decât luând două chipuri rele: pe cel al regretelelor sau pe cel al remușcărilor.“ Noica nu făcuse, de la începutul începuturilor, decât să înalțe, între el și lume, pavăza propriului sistem. Intrarea noastră în lume este intrarea unor infirmi. Totul, în jurul meu, mă destramă: istoria, întâmplările curente, cei mai mulți dintre oamenii care

îmi ies în cale; dar deopotrivă propriile mele trăiri, exaltările și întristările mele, răul acesta deșirant care roade în mine și care se înalță la suprafață ca floare otrăvită a sufletului meu. *Mathesis*, prima carte a lui Noica, se născuse din această răfuială cu bogăția *destrămătoare* a vieții, cu viața trăită la întâmplare sau care te trăiește cum vrea ea. Scrisă la 23 de ani, cartea aceasta purta încă în ea urma ghimpelui care se înfipsea de timpuriu în carnea unui adolescent vulnerabil. Dacă lumea te îngroapă în ea, asemeni nisipurilor mișcătoare, refuzându-ți de la bun început un chip al tău, iar dacă trăirile tale te ard și te destramă, nu se impune oare urgența născocirii unei arme de apărare și atac, îndreptată împotriva infinitului rău al vieții? Noica descoperă din capul locului – și tocmai din cauza aceasta el este totodată filozof și înțelept prin vocație – că *ideea* și *sistemul* sunt unicele remedii în fața asaltului nemăsurat al vieții. Acestea două sunt pedagogice și formative: nici una dintre ele nu este năzuință oarbă de cunoaștere și ordonare în sine, ci *ordine mântuitoare*. În fața puhoaielor dezordonate ale vieții, Noica ridică, deopotrivă anatomic și civilizator (ceea ce înseamnă: dătător de formă și de regulă a spiritului), crucea

propriei sale idei („ai mereu nevoie de o idee ca principiu de organizare a vieții“), și atunci puhoaiile se domolesc ca să intre cuminiți în matca propusă de filozof. Dintru început conștiința, care își creează obiectul pentru a învinge conținutul nemijlocit al vieții, devine sediul unei extraordinare încordări a voinței: cu ajutorul constructelor ei, eu mă domin, mă depășesc și ies din robia „suflețelului“. *Mathesis* era o carte despre buna gospodărire a vieții interioare cu ajutorul filozofiei. Constructivismul lui Noica – sistemul – era pus în slujba unei filozofii a vieții cu certă componentă soteriologică: dacă vei reuși să pui lumea – și pe tine însuși – în ordine cu ajutorul unor articulații mentale, vei dobândi salvarea ca seninătate. Iar seninătatea însemna ieșire din ordinea sufletului și trecere în cea a spiritului. Ideea, ca agent al filozofiei, însemna tocmai asta: modul de a pune o distanță între tine și tine.

Acest program voluntarist, enunțat în prima sa carte, a fost respectat și împlinit de Noica cu un fel de reverență sacră față de sine însuși. Efigia lui Noica este conturată de liniile acestui efort reiterat: dacă viața nu merită trăită decât îmbrățișată printr-o idee, ideea aceasta trebuie

la nesfârșit rafinată pentru a deveni tot mai aptă să supună viața îmbrățișării sale. Nu există instalare definitivă în spirit (ca dominare a pulsuniilor sufletului), așa cum nu există instalare în sfințenie.

Este limpede că în acest program nu era loc pentru un șoarece care roade într-un ungher al conștiinței. El trebuia cu orice preț alungat, dez-internalizat, trimis să se plimbe sub pat sau prin colțurile cât se poate de reale ale camerei. El nu putea fi lăsat să strice acum, la sfârșit, crezul de-o viață al unui filozof și să tulbure apele de cleștar ale geometriilor sale. O conștiință intrată în eroziune, gata să primească dintr-odată toate aluviunile sufletului ținute atâta vreme cu grijă la distanță, ar fi însemnat îngenuncherea gânditorului. Iar Noica trebuia să sfârșească în picioare, mărturisind pentru ideea *sa*. Și, prin însăși această idee, pentru ultima dată la lucru, șoricelul a fost evacuat din conștiință și căutat, *cu prețul vieții*, într-un spațiu real.

Mi-am notat atunci, pe un cartonaș, fără nici un gând altul decât cel al reamintirii, frânturi din întâmplările și vorbele acelor ultime opt zile pe care le-am petrecut alături de Noica, împărțit între speranță, deznădejde și acceptare. (De-abia

în ultima zi am știut că venisem să-i priveghez sfârșitul.)

Vineri 27 noiembrie e notat: „Apare febra (bronho-pneumonie). Îl regălesc seara în salonul 1 de la reanimare. Este așezat de-a latul patului, rezemat de perete, cu perne la spate, cu picioarele atârânănd peste marginea patului (tristețea umilitoare a pijamalei și a șosetelor de spital). Capul, somnolent, stă frânt în față. Când simte lumea în jur – medici, prieteni –, începe să vorbească, teribil de greu și de încet, mișcând anevoie buzele, propozițiile stingându-se înainte de a se încheia. E un delir, dar un delir articulat de idei“. Unele sintagme pe care le-am însemnat apoi, în fugă, din acest discurs febril și-au pierdut între timp înțelesul. De pildă: „Despre volatilizarea medicinei“. Noica avusese întotdeauna față de medici o atitudine ambiguă, care nu era decât reflexul ambiguității cu care se raporta la propriul lui trup: un amestec de panici țărănești și de epictetice detașări. Pe medici îi credita și îi tachina în același timp, plăcându-i să-i pună când în fața părții de nestăpânit a domeniului lor, când în fața pragmatismului sec, care repară trupul cu dezinvoltura unui meseriaș ce-și drege unealta stricată. Micul discurs despre volatilizarea